

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Cursus Theologico-Moralis

Ad usum Tyronum elucubratus, Et in Quotidianis Prælectionibus

Quoad ea, quæ Moralis Theologia disputat de Legibus, de Præceptis
Decalogi, de Restitutione, ac de Contractibus

Viva, Domenico

Patavii, 1723

Art. I. De forma juris a Judice servanda.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40673

Q U Æ S T I O XII.

De Octavo Decalogi Præcepto.

Non loqueris falsum testimonium.

A Quarto ad octavum Decalogi præceptum gradum facimus; diximus quippe in Proemio hujus tractatus, de quinto, septimo, ac decimo præcepto agendum esse in de Restitutione anno insequenti; de sexto vero, & nono in tractatu de Matrimonio. In octavo itaque præcepto prohibetur omnis injuria verbo illata proximo tam in judicio, quam extrajudicialiter. In judicio autem injuria committi potest, vel a Judice injuste judicando, vel a teste falsum deponente, vel a reo injuste negante, vel a falso accusatore, vel ab Advocato iniquam causam defendente. Extra judicium vero committitur mendacio, detractio, convitiis, contumelia, & improprio, susurratio, irrisione, maledictione, & judicio temerario. De his autem agemus cum de Restitutione, inquirentes quid pro tali injuria restituendum sit. Hic tantum agendum de injuria, quæ in judicio committitur, & quam primario hoc præceptum prohibet.

ARTICULUS I.

De Forma Juris a Judice servanda.

- I. Forma juris, seu Legum dispositio a Judice servanda est, tum in modo procedendi, tum in ferenda sententia.
- II. Modus procedendi juxta formam juris est triplex, per Accusationem, per Denunciationem, & per Inquisitionem: Hæc autem triplex est, Generalis, Particularis, & Mixta.
- III. Ut per Inquisitionem generalem procedat Judex, non prærequiritur Infamia, nec Accusatio. Debent tunc manifestari delicta, si delinquentes laborent infamia.
- IV. Ad Inquisitionem specialem prærequiritur accusatio, quæ sufficienter habetur per infamiam, aut per publicum rumorem.

V. Infamia habetur per vocem multorum, quin taxetur numerus, sed arbitrio Judicis relinquendus.

VI. Num sufficiant indicia certa, ut possit fieri specialis Inquisitio?

VII. Quid prærequiritur ad Inquisitionem Mixtam?

VIII. In quibusnam casibus fieri potest Inquisitio specialis, nulla infamia præveniente?

IX. Quanam forma debet procedere Judex post accusationem, aut denunciationem Rei?

X. Num licite procedat Judex propter meram querelam, aut denunciationem sine pravia infamia?

I. **J**udex multipliciter potest injuriam irrogare proximo in ferenda sententia, videlicet si non servet formam juris; si sine jurisdictione, seu potestate judicet; si in ferenda sententia judicet injuste, aut tarde; si careat debita scientia; si munera a par-

parte accipiat, &c. De quibus omnibus breviter agendum, ac primo quidem de forma Juris a Judice servanda.

Præmitto tamen, duplicem dari formam Juris in judicando, alteram in modo procedendi, alteram in modo ferendi sententiam: Etenim sententia ferri debet juxta utramque formam Juris, seu dispositionem legum, ex cap. 1. de Sententia, & rejudicata. Et ratio est, quia sententia judicativa est declaratio legis, & juris in casu particulari; ergo ferri debet juxta dispositionem legis; unde fit, ut qui leges ignorat, teneatur consultorem eruditum habere rerum, cujus consilio utatur, aliter peccabit graviter, & tenebitur ad damni restitutionem.

II. Verum circa formam juris in modo procedendi sciendum, tripliciter posse Judicem procedere juxta legum dispositionem, videlicet per Accusationem, per Denunciationem, & per Inquisitionem. Accusatio est delatio criminis a spondente se illud probaturum: Denunciatio judicialis est delatio criminis sine tali onere facta coram Superiore tanquam Judice, ut delictum puniat, & satisfactionem imponat; Et per hoc distinguitur a Denunciatione extrajudiciali, quæ fit coram Superiore, tanquam Patre, non ut puniat, sed ut corrigat reum. Utrovis modo procedat Judex, sive per accusationem, sive per denunciationem, procedere debet ad instantiam partis. Ex consuetudine autem accusationi succedit querela, ratione cujus procedere potest Judex ad capiendas informationes, ad examinandos testes vel productos ab accusatore, vel a denunciante nominatos, & ultimo ad examinandum delinquentem juxta communem praxim. Procedere etiam poterit ex Azor. cap. 22. Judex per evidentiam criminis, & per deprehensionem in flagranti delicto.

At circa modum procedendi per Inquisitionem notandum, triplicem esse Inquisitionem, Generalem, Specialem, & Mixtam. Generalis inquisitio dicitur, quando a Judice inquiritur delictum in communi, ut faciunt Prælati in civitate suæ Diocæsis. Specialis dicitur, quando inquiritur aliquod delictum particulare de persona particulari, verbi gratia, an Titius commiserit adulterium. Mixta dicitur, quando vel de persona particulari inquiritur crimen in communi, ut si quæretur, an Titius sit flagitiosus; vel de persona in communi crimen particulare, ut si invento cadavere occisi quæretur, quinam fuerit homicida. His explicatis

III. Quæritur primo, Quanam forma juris a Judice servanda est, quando procedit per Inquisitionem?

Respondeo, & dico primo; ut Judex procedere possit per inquisitionem generalem, (quæ dicitur esse ex officio, & non ad instantiam partis) non prærequiritur infamia, vel accusatio, vel denunciatio; aliter non esset consultum publico bono. Quamvis autem facta generali inquisitione nemo teneatur manifestare delicta occulta; (nisi quando talis manifestatio esset necessaria ad bonum commune, vel ad utilitatem, & emendationem delinquentis) tenetur tamen quilibet ea manifestare, quorum auctores laborant infamia de aliquo delicto; quamvis nemo teneatur seipsum, aut complices manifestare.

IV. Dico secundo; Ut procedat Judex per Inquisitionem specialem, per quam intenditur pœna delinquentis, prærequiritur infamia, aut clamorosa insinuatio, seu vox totius populi, & publicus rumor de tali delicto, ut præscribitur in cap. Cum oportet, De accusationibus. Et ratio est, quia Judex non potest sic procedere, nisi præcedat aliquis accusator, qui sufficienter

ter habetur per infamiam, vel publicum rumorem.

V. Est autem infamia frequens vox proborum virorum, quae hominem de tali delicto suspectum reddit; ut notat Sanch. l. 2. de Matrim. disp. 46.; Ubi etiam docet, quid requiratur, ut fama probet, & probetur. Dubium est, quot homines ad infamiam requirantur? Docet Sot. cum aliis apud Bonac., quod requirantur decem; Navar. requirit majorem partem populi, vel saltem vicinorum. Avil., & Molin. putant relinquendum id iudicio prudentis viri; quia nihil in jure praescribitur, & cum infamia sit vox multorum, non potest numerus taxari, quia decem in magnis populis sunt pauci, & in modicis multi.

VI. Ex dictis sequitur, non sufficere ad specialem inquisitionem indicia manifesta, praecisa consuetudine in contrarium. Ratio est, quia in jure praerequiratur vel infamia, vel clamorosa insinuatio; ergo indicia manifesta non sufficiunt. Adde, quod indicia certa in iudicio sunt minoris probationis, quam duo, vel tres testes; Innoc. quippe III. in cap. *Accusationis*, *De inquisitionibus* statuit, non posse iudicem inquirere contra non infamatum, etiamsi duo, vel tres testes afferant se vidisse delictum ab homine committi. Ita Navar., & Valent. contra Sa, Molin., Azor., qui putant etiam unum testem sufficere, ut iudex possit contra aliquem inquirere, atque adeo sufficere etiam indicia certa. Verum Bonac. utramque sententiam conciliat dicendo, ibi hoc permitti, ubi est talis consuetudo, quae potest derogare juri positivo; Et sic in multis locis est praxis, quod invento cadavere, habitisque indicibus de aliquo, formetur contra illum inquisitio; quia id expedit ad bonum publicum, quod praevalet infamiae personae particularis, quae sequitur ex tali inquisitione.

VII. Dico tertio; Ut procedat iudex per Inquisitionem mixtam, requiritur vel infamia, vel clamorosa insinuatio, (ut dictum est de Inquisitione speciali,) vel etiam indicia juxta receptam loci consuetudinem, vel semiplena probatio, & accusatio. Ita Less., Navar., & alii apud Bonac. Ratio est, quia ita videtur famae personarum, & bono publico expedire. Dicitur autem semiplena probatio dictum requirit testis oculati fide dignissimi id deponentis in iudicio cum juramento. Indicia autem certa, & indubitata dicuntur, quae sufficiunt non solum ad examinandum, sed etiam ad torquendum reum, vel ad deferendum illi juramentum; Delatio enim juramenti quaedam tortura est. Talia indicia sunt fuga delinquentis statim post crimen commissum, nisi forte suspectus purget suspicionem comparando statim post citationem: Item gravis inimicitia conjuncta cum aliis indicibus, vel existentia rei furto ablatae apud delinquentem, &c. Haec tamen indicia non sunt satis ad puniendum reum poena ordinaria, quia fieri potest, ut non sit reus: Indicia vero, quae reputantur levia, sufficiunt solum ad capiendum reum, ne fugiat, non vero ad illum examinandum; Et tale indicium ex Azor., & Sylvest. est dictum socii criminis, quod satis est ad capiendas contra illum informationes, & ad illum capiendum, ne fugiat, non vero ad illum examinandum, & torquendum. Indicia demum, quae reputantur graviora, sed non indubitata, sufficiunt ad reum capiendum simul, & examinandum, non tamen ad illum torquendum.

Ex dictis sequitur primo, quod si publice constet commissum esse homicidium, possit de illo fieri inquisitio generalis, seu mixta, quicumque illud commiserit; non vero specialis contra aliquem, nisi praecedat infamia, vel accu-

accusatio, vel semiplena probatio. Ita Molin., Valent., Reginald. contra Sot. apud Bonac.

Sequitur secundo, idem dicendum de iudice regulari, qui non potest inquirere delicta, nisi in casibus, in quibus potest iudex Ecclesiasticus, & Sæcularis, ut notat Sanch. lib. 6. Consil. cap. 8.; atque adeo si duo, vel tres jurent se vidisse delinquentem, non potest fieri inquisitio specialis, si non præcedat infamia, ex cap. *Inquisitionis, De accusationibus*, aut nisi aliter ferat consuetudo: Nec est puniendus judicialiter ille delinquens, nisi fraterna correptione præmissa processum sit per denunciationis viam, ut habent expresse Cajet., Navar. ex D. Th. 2. quæst. 33. art. 7. ad 5., quando tamen ex non inquirendo religionis perniciis, aut aliud damnum notabile non timeretur.

Sequitur tertio, quod in inquisitione mixta generali, quando iudex interrogat de veritate alicujus criminis notorii, cujus auctorem pauci norunt, nemo teneatur veritatem, seu auctorem criminis aperire, nisi præcedat infamia, vel semiplena probatio, vel accusatio de criminis auctore. Ita Bonac., Less. contra Azor., Sylvest., & alios, qui putant teneri auctorem criminis aperire, etiam si ipse solus noverit.

Sequitur quarto, quod qui suum delictum confessus est, vel de illo est convictus, non possit interrogari de aliis delictis, de quibus non extat contra ipsum infamia, vel certa indicia, nisi cum priori delicto connexionem habeant; quamvis in aliquibus locis contrarium sit usu receptum, ut notat Julius Clarus lib. 5. quæst. 64.

Sequitur quinto, quod quando reus suum crimen confessus est, neque possit interrogari de crimine sociorum, quando illorum crimen est occultum, ex *leg. final. ff. de accusatione*; nisi ta-

men crimen ejus rationis sit, ut sine alio committi non possit; ut est adulterium, sodomia, &c.; Vel publico bono repugnet, ut sunt crimina læsæ Majestatis, latrocinia, falsa moneta, assassinia, &c.; tunc enim debet interrogari, & tenetur reus revelare complicem occultum, quia præceptum non scandalizandi fortius obligat, quam præceptum non infamandi; in his enim casibus sequeretur scandalum, si remaneret impunitus socius criminis, quando crimen, quod est publicum, fert de se socium: Quamvis Trull. dub. 22. putet id esse verum, quando delictum est valde atrox, itaut si non puniatur, magnum, & certum scandalum sequatur.

VIII. Rogabis. An dentur aliqui casus, in quibus nulla præcedente infamia possit fieri inquisitio vel generalis, vel specialis?

Respondeo, dari. Primus est, quando talis inquisitio necessaria est ad præcavendum malum futurum, etiam privatum, præsertim animarum; Verbi gratia, ad impediendum crimen hæresis, læsæ Majestatis, &c. Ratio est, quia bonum animæ præstat bonis famæ, honoris, &c., & melior est conditio innocentis. Unde fit, ut hæreticus, etiam occultus, debeat manifestari. Secundus est, quando non proceditur ad puniendum delictum, sed vel ad celebrandum, verbi gratia, matrimonium, vel ad conferendum beneficium, vel ad eligendum, &c., in quibus casibus reus tenetur vel se prodere, vel a tali matrimonio, aut beneficio abstinere. Tertius, quando suspicio communis supplet vicem infamæ. Quartus est, quando delictum committitur coram ipsis iudicibus; vel si incidenter illud reus confessus est, quia fit tunc notorium notorietate juris, quod sufficit ad specialem inquisitionem; non tamen si confessio facta sit metu tormentorum, & postea

REVO-

revocetur, quia perinde est ac si facta non fuisset.

IX. Quæritur secundo, Quanam sit forma juris servanda a iudice in accusatione, & denunciatione?

Respondeo, iudicem juridice procedere via accusationis, si post accusationem interrogat testes, & postea, habita saltem semiplena probatione, procedit ad interrogandum reum. Ita communiter; quamvis Clavis regia, & alii putent sufficere ad reum interrogandum indicia manifesta. Ubi notandum, quod si crimen probatum est per duos, vel tres testes omni exceptione majores, iudex procedere potest non solum ad examinandum, sed etiam ad condemnandum reum; Si vero per unum tantum testem crimen probatum est, procedere solum potest ad reum examinandum, & torquendum; idque verum est, etiam si iudex non procedat via accusationis proprie dictæ, sed per querelam, vel per denunciationem juridicam; quæ scilicet fit coram iudice in ordine ad punitionem Rei, non vero per denunciationem Evangelicam, quæ fit Superiori tanquam Patri in ordine ad correctionem delinquentis.

X. Dubium tamen est; An licita sit talis praxis procedendi propter meram querelam, vel denunciationem ad capiendas informationes, & indicia, quibus habitis, formetur specialis inquisitio?

Sot., Navar., & alii illam damnant, quia qui sine prævia infamia inquirat, præbet occasionem detrahendi, seu infamandi delinquentem nondum laborantem infamia, quod est contra jus naturale, & divinum. Verum Less. l. 2. cap. 28. Azor., alique illam permittunt, dummodo fiat in gravibus causis, & quando necesse est ob Reipublicæ utilitatem. Ratio est, tum quia si id non permitteretur, multa crimina remanerent impunita; tum etiam

quia jure tantum humano introductum est, ut non fiat specialis inquisitio sine prævia auctoris infamia, ex cap. Accusationis, de Inquisitionibus; Jus autem humanum per contrariam consuetudinem aboleri potest.

ARTICULUS II.

De Jurisdictione in Iudice requisita.

I. *Requiritur Jurisdictio in Iudice, ut valide sententiam ferat, sive ea sit ordinaria, sive delegata, sive Arbitraria, sive Accessoria.*

II. *Judices seculares num possint vi consuetudinis immemorabilis aliquam sententiam ferre adversus Ecclesiasticos?*

III. *In pluribus casibus permittitur Iudicibus laicis de Clericis cognoscere.*

IV. *Qui patrato delicto assumpsit habitum Clericalem, aut Religiosum, poteritne a Iudice laico puniri?*

V. *Clerici turbantes Rempublicam possunt a Iudice laico reprimi, capi, & illico Superiori Ecclesiastico tradi, ut puniantur.*

I. **Q**Uæritur primo, An, & quæ jurisdictione requiratur in Iudice in ferenda sententia?

Respondeo, certum esse requiri ad sententiæ validitatem in Iudice potestatem, seu jurisdictionem. Sententia enim, seu iudicium est quædam lex particularis; lex autem non potest valide ferri a non habente jurisdictionem. Quando autem aliquis ex errore communi cum titulo colorato putatur verus Iudex, tunc etiam jurisdictionem veram habet, ut dicemus in de Pœnitentia; quia Superior in bonum commune confert in tali casu iudici putato veram jurisdictionem, ex leg. *Barbarius*; quod etiam multi probabiliter docent verum esse, ubi datur opinio de jurisdictione in iudice.